

משכן העדות

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד על פי משה: (שמות לח כא).¹

רמב"ן שמות לח כא – משכן ללוחות העדות

אמר המשכן משכן העדות - בעבור כי יריעות שש משזר הם שיקראו משכן, במצוה (לעיל כו א) ובמעשה (לעיל לו ח). אבל משכן העדות כולל הבית בכללו שהוא המשכן הנעשה ללוחות העדות.²

מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן ו – עדות לסליחה

"אלה פקודי המשכן משכן העדות" - עדות לכל באי העולם שנמחל להם על מעשה העגל. למה הדבר דומה? למלך שנשא אשה והיה מחבבה. כעס עליה והלך לו. היו שכנותיה אומרות: שוב בעליך אינו חוזר לך. לימים בא ונכנס, עמד בפלטרין ואכל ושתה עמה. ועדיין שכנותיה לא היו מאמינות שנתרצה לה. ומתוך כך ראו ריח בשמים עולה מן הבית ידעו הכל שנתרצה לה. כך, הקב"ה חבב את ישראל ונתן להם את התורה וקרא אותם ממלכת כהנים וגוי קדוש. לאחר ארבעים יום סרחו. אמרו הגוים: שוב אינו חוזר עליהם. עמד משה ובקש רחמים. ואמר לו (הקב"ה): "סלחתי כדברך" (במדבר יד).³ אמר משה: מי מודיע לאומות? אמר ליה: "ועשו לי מקדש".⁴

אור החיים שמות לח כא – עדות על נאמנות משה

... עוד ירצה על זה הדרך להיות שמשה עשה המספר לישראל המובא בית ה'. לזה באה התורה והצדיקתו ואמרה "אלה פקודי המשכן" ... אם חו"ח ימצא בו עול ימאסנו אלוה היודע נסתרות ואין צריך לומר שלא ידבר איתו עוד אלהים ... ומי יצדיק שכן הוא ולא יותר? לזה אמר "משכן העדות"; פירוש, המשכן הוא יעיד על הדבר ... שלא היה אדם יכול להעמידו ... כמה חכמים היו שם ובאו להם אצל משה ולא היו יכולין להקים את המשכן ...

¹ שלוש פעמים נוספות מוזכר בתורה הביטוי "משכן העדות", כולם בספר במדבר בתיאור עבודת הלויים ומסע המשכן. ראה במדבר א נ, א נג, י יא. כפשוטו, הוא המשכן שעליו נצטוו בני ישראל בפרשת תרומה ובפרשתנו נשלמה מלאכתו והוקם, הוא המשכן שהלך איתם במסעיהם ארבעים שנה במדבר ונכנס עמם לארץ (יהושע יח א). ופעמים שהוא נקרא גם אהל מועד (בעיקר בספר ויקרא) והכל אחד הוא. כמאמר הפסוק (על דרך המליצה) "והיה המשכן אחד". ראה גם הביטוי המיוחד "המשכן לאוהל העדות" במדבר ט טו.

² מהו כפל הלשון: "המשכן משכן העדות"? לפי רמב"ן, "משכן" הם היריעות שכיסו את המשכן ואילו "משכן העדות" הוא המשכן בכללותו שיעודו העיקרי הוא להכיל את הארון שמכיל את לוחות הברית. (ובשמות ט לט אומר רמב"ן: "כי אוהל מועד הוא הבית בכללו"). בדומה אבל גם קצת שונה מפרש אבן עזרא, אמנם בפסוק אחר, במדבר פרק א פסוק נ: "משכן העדות הוא אהל מועד, והמשכן - לארון ששם העדות". וכן מפרש רש"י, שוב בפסוק אחר, במדבר פרק ט פסוק טו (ראה רשימת הפסוקים שהבאנו בהערה לעיל): "המשכן לאהל העדת - המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות". ורמב"ן שם מסביר שהמשכן כולל גם את החצר ושהענן כיסה רק את האוהל ולא את החצר. כללו של דבר, כפילות הכינויים וחילופם: משכן, אהל עם או בלי עדות אינו מהווה קושי עבור פרשני המקרא (והדרשנים יעשו בו מה שיעשו). אפשר להסביר הבדלים אלה ע"י ירידה למבנה המשכן וחלקיו או בדרכי צחות הלשון. לא זה העיקר. העיקר הוא, כאמור, הייעוד. כל זה נעשה לעדות ולהתוועדות. והעדות הם הלוחות, ככתוב בתורה במספר מקומות: "לוחות העדות". ומה עם שאר עבודות המשכן: הקרבנות והקטורת ולחם הפנים וכו'? מה מקומם ב"אוהל העדות"? מה "עדות" יש בהם?

³ כבר הערנו במספר מקומות על הערבוב שעושים המדרשים בין חטא המרגלים וחטא העגל. ראה שמות רבה כט ז: "אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט (ישעיהו מו ד) ... אני אסבול בעגל, ואמלט שנאמר (במדבר יד) ויאמר ה' סלחתי כדברך". וזה קצת מוזר שהרי "סלחתי כדברך" נאמר בחטא המרגלים, בפרשת שלח לך! ושם אגב הסליחה איננה מלאה שהרי הפסוק ממשיך ואומר: "וְאִלֶּם חַי אֲנִי ... אִם יֵרָאוּ אֶת הָאֱרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֵם", ראה דברינו [סלחתי כדברך ואולם](#). אבל מדרשים רבים וגם בנוסח התפילה (תפילת יום כיפור) רואים בפסוק זה סליחה כללית וקדוה ואינם מדקדקים ואין בידינו הסבר מניח את הדעת לכך.

⁴ "משכן העדות" הוא תיאור (תמורה) ל"משכן". הוא עדות ל"סוף טוב" בין הקב"ה ועם ישראל, סיום חיובי של ספר שמות על כל מעלותיו וירידותיו: למן הפרידה מתקופת האבות שהורידו שכינה לארץ (בראשית רבה ט ז) והתהלכו עם הקב"ה בתמימות (שמות רבה ו ד), דרך שעבוד מצרים והירידה עד מ"ט שערי טומאה (שמות רבה טז ב, ויקרא רבה כב ח), המשך בגאולה ונס קריעת ים סוף, מעמד הר סיני, תלוונות עם ישראל, חטא העגל, הציווי על המשכן וכעת השראת השכינה. הספר מסתיים בפסוק החגיגי: "כִּי עַנְן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמֵם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעִינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם" והקריאה הכפולה (המשולשת) חזק חזק ונתחזק שבסיום הפרשה היא מעין הד לכפל הלשון: משכן, משכן העדות" שבתחילתה. כך הוא במדרשים נוספים, ראה שמות רבה נא ד, תנחומא בפרשתנו סימן ב ועוד. ראה בפרט מדרש תנחומא פרשת תרומה סימן ח, בתחילת הציווי על המשכן שלפי המסורת הוא יום לאחר יום הכיפורים בו משה יורד עם הלוחות השניים (לוחות=עדות), אשר אומר: "אתה מוצא שביום הכיפורים נתכפר להם ובו ביום א"ל הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל. ולכן נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם, אמר הקב"ה יבוא זה שבמשכן ויכפר על זה שנעשה בו העגל" (ראה דברינו [אימת נאמרה למשה פרשה זו](#) בפרשת תרומה לגבי המחלוקת אם הציווי על המשכן קדם לעגל או ההפך). ורש"י פירש על הפסוק, בעקבות המדרש: "משכן העדות - עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם". לא הבנתי מהיכן לקח רש"י את הלשון "ויתר". ראה שמות רבה מג ב וכן איכה רבה א כח: "אין לך דור שאינו נוטל מחטא העגל" (מקור: ירושלמי תענית ד ה). וכן: "כל האומר הקב"ה ותרן - יותרו חייר" (בבא קמא נ ע"א). אך באוצר המדרשים (אייזנשטיין) ילמדנו עמוד 227 מופיע לשון זה: "א"ר לוי: מה עדות יש כאן? שויתר להן לישראל". מי כאן המקור? רש"י או אסופת מדרשים מאוחרת זו?

מיד שרתה עליו רוח הקודש והקימו ... זהו עדותו: היותו נקי כפיים שאין חמס בכפיו, שאין הקב"ה עושה נס לעושי עול ובפרט במקום עצמו שנעשה בו העוול.⁵

מדרש תנחומא (בובר) פרשת פקודי סימן ה – שילוב תורה וקרבנות

"אלה פקודי המשכן משכן העדות" - מהו העדות? זו התורה שהיו יגיעים בה. אמר להם הקב"ה: בזכות התורה ובזכות הקרבנות אני מציל אתכם מגיהנם. אפילו אברהם אביהם הראה לו הקב"ה התורה והקרבנות וגיהנם ומלכיות ... אמר לו הקב"ה כל זמן שבניך מתעסקין הם בשתים, הם ניצולים משתים, כל זמן שמתעסקין בתורה ובקרבנות, ניצולים מגיהנם וממלכיות. ועתיד בית המקדש ליחרב, והקרבנות בטלין ... אמר ר' חנינא היה עומד אברהם ותמיה ולא היה יודע מה לברור. אמר לו הקב"ה: חתוך את הדבר, באותה שעה רמז לו הקב"ה לברור את המלכיות, הוי "אלה פקודי משכן העדות"⁶ - כל ימים שישראל עוסקים בתורה ובקרבנות, אינן יורדין לגיהנם.⁷

שמות רבה נא ג פרשת פקודי – התמשכן פעמיים

"אלה פקודי המשכן, משכן העדות" - מהו "משכן" שתי פעמים? א"ר שמואל בר מרתא: שנתמשכן שתי פעמים על ידיהם. זהו שאנשי כנסת הגדולה אומרים: "חבול חבלנו לך ולא שמרנו את המצוות ואת החוקים ואת המשפטים" (נחמיה א ז). מהו "חבול חבלנו לך"? הוי: שנתמשכן ב' פעמים, ואין "חבול" אלא לשון משכון, שנאמר: "לא יחבול רחים ורכב" (דברים כד ו). לכך כתוב: "אלה פקודי המשכן משכן העדות" שתי פעמים.⁸

⁵ לפי פירוש אור החיים העדות שבמשכן היא על ניקיון כפיו של משה שהיה גזבר נאמן לא מעל ולא פגם בכספי התרומה, אף שלאורה פעל בניגוד להלכה ותפקד (פרשת פקודי!) לבד בעוד שההלכה קובעת: "אין ממנין שררה על הצבור בממון פחות משנים" (שקלים פרק ה משנה ב). וכבר הארכנו בנושא זה של גזברות משה על המשכן בדברינו [אלה פקודי המשכן](#) בפרשה זו. שם גם קשרנו את הנושא של אמירות כספית וניקיון כפיים לפסוק: "מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' וְיָמִי יָקוּם בְּמִקוֹם קָדְשׁוֹ: יָקִי כַפָּיִם וְיָבֵר לִבָּב ... (תהלים כד ג-ד) שלפי דברי חז"ל נאמר בזמן חנוכת מקדש שלמה (שבת ל ע"א) ולסיפור על הכהנים שזרקו את מפתחות בית המקדש כלפי מעלה, בשעת החורבן ואמרו: "הואיל ולא היינו גזברים נאמנים לפניך" (תענית כט א, ויקרא רבה יט ו). חזרה לנושא שלנו, מהו כפל הלשון "המשכן, משכן העדות"? המשכן מעיד על ניקיון כפיו של משה והוא שמאפשר בעדות זו למשה להיכנס בכלל למשכן שאם לא כן, "ימאסנו אלוה ה' ויודע נסתרות ואין צריך לומר שלא ידבר איתו עוד אלהים". ה"עדות" שבמשכן היא דו"ח כספי מודקדק של איש ציבור לציבור, ממנה יזכה גם להתועדות!

⁶ ציטוט זה בסוף המדרש של הפסוק בו פתח איננו מדויק, כמובן. הפסוק אומר: "אלה פקודי המשכן משכן העדות" ולא "אלה פקודי משכן העדות". נכון אמנם שזו הנקודה שהדרשן רוצה להדגיש כפי שנראה בהמשך, שהיה משכן אחד עם שתי פונקציות ואפשר שבאמת כך סיים הדרשן את דרשתו בעל פה: "אלה פקודי משכן העדות" והשמיט בכוונה את המילה "המשכן". אבל אין זה מדרכם של הדרשנים לשחק עם מילות הפסוק, גם על מנת להביע את הרעיון שלהם, ועל כן נראה לי שיד המעתיקים ולא מליצת הדרשנים נגעה פה וצריך לתקן. והדרשן דרש בפשטות: אלה פקודי המשכן – משכן העדות, משכן שכל מטרתו להיות עדות.

⁷ שאלנו לעיל מה עם הקרבנות? לוחות ועדות ראינו וקרבנות היכן? הנה התשובה של מדרש זה: למה הלשון הכפולה "משכן, משכן"? כנגד שני התפקידים העיקריים שהיו בו: תורה וקרבנות. והיכן נוצר הקשר הראשון בין תורה וקרבנות? אצל אברהם אבינו. מחד ברית בין הבתרים שמסמלת את עבודה הקרבנות ומאידך: "עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבִרְהָם בְּקִלְיָ וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצֹּתֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי" (בראשית כו ה). ראה דברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות. וחז"ל דורשים את הפסוק בירמיהו לג כה: "פֶּה אָמַר ה' אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקֹּת שְׁמַיִם וְאֶרֶץ לֹא שָׁמַרְתִּי" הן על התורה (עבודה זרה ג ע"א) והן על הקרבנות (מגילה לא ע"ב). (וגם על המילה, נדרים לב ע"א). משכן אחד - שתי פונקציות. "סנהדרין אצל המזבח", (להלן). אבל שים גם לב לקטע: "ועתיד בית המקדש ליחרב, והקרבנות בטלין". מה אז יוותר לנו? מה יהיה משכן העדות לאחר החורבן (ואחרי שבטלה סנהדרין) ועוד יותר בחשכת הגלות, כשיתקיים הפסוק בברית בין הבתרים: "וְהָיָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נְפֹלֶת עֲלֵינוּ"?

⁸ "חבול חבלנו" כנגד "המשכן, משכן". ובסימן ה שם חוזר הרעיון של המשכן כמשכון באופן חריף אף יותר ובהקשר עם שנאת ישראל כמייצגת את שנאת האומות לקב"ה עצמו. הרס המקדש כיסוד לאנטישמיות ושנאת האלוהות. המשכון כביכול מתמשכן לא רק על עם ישראל אלא על השכינה שהוא מייצג! ראה שם: "... ועל מה כל אלו? על ידי שנתמשכן על ידיו, שנאמר: אלה פקודי המשכן משכן העדות ... וכן דוד אמר (תהלים ב ב) יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו. ואינן יכולים ומה הם עושין? מתגרים בישראל מה כתיב אחריו (שם ג) ננתקה את מוסרותימו - נעקור אותם מן העולם. אימתי? בשעה שאין להם מה למשפן. אבל המשפן נתמשכן על ידיהם, הוי: אלה פקודי המשכן. אל תהי קורא כן אלא המשפון" ראה דברינו [שורשי האנטישמיות](#) בפרשת מטות. אבל הרעיון של משפון המשכן, מופיע עוד קודם לפרשתנו, בפרשת משפטים, בסידרא "אם כסף תלוה את עמי" בהקשר של שמירה על החוקים והדינים. ראה שמות רבה פרשה לא סימן י: "אמר הקב"ה: אעפ"כ תנאי התניתית עמהם, אם יחטאו יהא בית המקדש מתמשכן עליהם, שנאמר ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם" (ויקרא כו יא) - אל תהי קורא משפני אלא משפוני. וכן בלעם אומר (במדבר כד) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל - שני משכנות. ונקראו אוהליך כשהם בנויים ומשכנותיך כשהם חרבים. וכן התניתית עם משה עליהם, שנאמר (שמות כב) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה. ואם תעברו על המצוות האלו, אני ממשכן שתי משכנות שנאמר אם חבול תחבול שלמת רעך. א"ל משה: ולעולם הם ממושכנים? א"ל: לאו, אלא עד בא השמש עד שיבא משיח שנאמר (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא". הרי לנו היפוך או שאל המשך של המדרש בו פתחנו. "המשכן, משכן העדות" לא ככפרה וריצוי לאחר חטא העגל, אלא כמשכון ופקדון לחטאים שיבואו - כתרופה מקדימה למכה. כפרה כפולה לאורך היסטוריה ארוכה: כנגד [משכון שילה](#), בית המקדש הראשון ובית המקדש השני. ומה עם הריצוי והנחמה? מה המקבילה ל"משכן העדות" של המדבר שריצה על חטא העגל? מה נחמה יש לנו בין בית שני ובית שלישי שעדיין לא קיים? מה עם הדור שהדרשן עומד מולו ודורש על משכון ומשכון, משכנות ומשכנות, מה המסר אליו? רק לצפות למשיח?

במדבר פרק יא פסוק טז – מושב הסנהדרין הראשון

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲסַפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֶתָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלִקְחָתָ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּדִי.¹⁴

שבת שלום

חזק חזק ונתחזק¹⁵

מחלקי המים

¹⁴ ראה ילק"ש בהעלותך רמז תשלו שאוהל מועד היה מקום כינוס הזקנים, מושב הסנהדרין הראשון: "ולקחת אותם אל אוהל מועד (במדבר יא טז) - אמר לו: קחם בדברים. בתחילה אמור להם דברי שבח: אשריכם שנתמניתם. וחזור ואמור להם דברי פגם: הוו יודעין שסרבנים וטרחנים הם, על מנת כן תהיו מקבלים עליכם ... מה שהתניתי עמך התנה עמהן. והתיצבו שם עמך הכניסם עמך אל אוהל מועד ויהיו כל ישראל נוהגין בהם אימה ויראה וכבוד כמו שנוהגין בך ויהו אומרים חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה". אוהל מועד של ספר שמות טרום המשכן, חוזר בספר במדבר לאחר הקמת המשכן. וממקום כינוס הזקנים באוהל מועד נשמר לדורות בסנהדרין שישבה בלשכת הגזית "אצל המזבח" (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה יא: ואלה המשפטים, ירושלמי מכות ב ה וכן רביס).

¹⁵ מקור הביטוי במקרא הוא במלחמת יואב ואבישי נגד ארם ובני עמון, שמואל ב פרק י פסוק יב: "חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עֲמֹנוּ וּבְעַד עָרֵי אֲלֹהֵינוּ וְהָיְיָ עִשָּׂה הַטּוֹב בְּעֵינֵינוּ". לנוסח בסיום חומש בתורה, ראה ערוך השולחן אורח חיים קלט טו: " ... ודע דבקרא לא ימוש ספר התורה הזה מפך כתיב חזק ואמץ ומזה נהגו לומר למסיים ספר חזק חזק ונתחזק", שמקורו, כך נראה, בגמרא ברכות לב ע"ב: "תנו רבנן, ארבעה צריכין חיזוק ואלו הן: תורה, ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ. תורה ומעשים טובים, מניין? שנאמר: רק חזק ואמץ מאד לשמר ולעשות ככל התורה (יהושע א ז) ... תפילה מניין? - שנאמר: קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כז יד); דרך ארץ מניין? - שנאמר: חזק ונתחזק בעד עמנו וגו'". ואנו מצאנו סיומת זו בדפוסי המדרשים, שהוא כפי הנראה מעשה ידי המעתיקים והמלבה"דים, כמו בסוף מדרש ספרי דברים: "סליק ספרי חזק ונתחזק" וכן בסיום פסיקתא דרב כהנא: "חסלת פסקתא דרב כהנא ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה חזק ונתחזק, אני יהוצדק בר' אלחנן כ' ח' י' שלמתי וסימתי כל הספר מרב כהנא בששי בשבת בתשעה ועשרים יום לירח אדר שנת חמשים ואחת לפרט לאלף ששי".